

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ЗВОТНОГО ІНЖИНІРИНГУ ТА ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ

Зворотний інжиніринг (зворотне проектування, реінжиніринг, реверс-інжиніринг, англ. reverse engineering) – дослідження пристрою або програми, а також документації на нього з метою зрозуміти принцип його роботи і, найчастіше, відтворити пристрій, програму або інший об'єкт з аналогічними функціями, проте без копіювання як такого. Визначень зворотного інжинірингу в науковій літературі можна знайти багато, проте всі вони мають вузьке спрямування. Ми ж розкриємо суть цього процесу у найширшому змісті і постараємось охарактеризувати його з правової точки зору у співвідношенні до охоронюваних об'єктів права інтелектуальної власності.

Отож, в найширшому змісті зворотній інжиніринг можна визначити як процес проектування виробу у зворотному порядку. Тобто із наявного зразка продукції спеціалісти, використовуючи інструменти системного аналізу, спеціальні технічні і/або програмні продукти проходять усі стадії створення. Такий підхід дозволяє дізнатися конкуренту нові підходи, розробки, матеріали, алгоритми, які Ви використали при виробництві свого виробу, продукту чи послуги [1].

Звісно, сам процес зворотного інжинірингу є інтелектуальним і творчим за своїм характером, а тому на нього поширюються закони у сфері інтелектуальної власності, проте, вирішення потребує питання наскільки він є законним та чи не створює загрозу інтелектуальній та фінансово-економічній безпеці виробника оригінального продукту чи процесу.

Отож, якщо процес зворотного інжинірингу розглядати як гіпотетичну загрозу безпеці виробника оригінального продукту, то необхідним, на нашу думку, є співставлення його із такими поняттями як «промислове шпигунство» та «конкурентна розвідка».

Так, промислове шпигунство — це різновид економічного шпигунства, якому властиве звуження масштабів завдань з одержання інформації, що цікавить, від державного — до масштабу однієї або декількох фірм-конкурентів. Для бізнесу промислове шпигунство — лише спосіб конкурентної боротьби, що має на меті зазвичай дві мети: • отримання інформації конкурентів, насамперед конфіденційної, про стратегічні й тактичні наміри їхнього бізнесу; • здобуття конкурентної переваги на ринку, через витіснення або знищення конкурента [2].

Найчастіше промислове шпигунство описують як вид недобросовісної конкуренції, діяльність із незаконного добування відомостей, що становлять комерційну цінність. Ключовим елементом в цьому визначенні є слово «незаконного».

Дослідження відкритих інформаційних джерел, що стосується основних тенденцій бізнесу й намірів конкурентів, аналізу ризиків та слабких сторін отримало назву «конкурентної розвідки». Методи і способи отримання інформації є головною відмінністю між конкурентною розвідкою та промисловим шпигунством. Все, що використовується розвідником, є законним, тоді як промисловий шпіонаж передбачає нелегальні методи й технології.

Отож, для відповіді на питання до якого із названих видів збору інформації відноситься зворотний інжиніринг, необхідно, на нашу думку, відповісти про метод отримання зразка продукції для проведення аналізу. Відповідь саме на це питання буде основою для кваліфікації дій як правопорушення чи навіть злочину. Мета діяльності також матиме статус кваліфікуючої ознаки. Проте, варто пам'ятати, що відповіді на вказані питання можна сформулювати лише із законодавства щодо охорони інтелектуальної власності. Адже, посягання при зворотному інжинірингу здійснюються не з метою заволодіння оригінальним продуктом, а з метою отримання інформації про задум і методи його втілення у продукції.

Аналіз патентного законодавства та законодавства про захист від недобросовісної конкуренції на національному та міжнародному рівнях дозволив нам сформулювати ряд ознак, за яких процес зворотного інжинірингу кваліфікуватиметься як законний. Отож:

1. Зразок оригінальної продукції для проведення дослідження має бути придбаний на законних підставах. П. 3 ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» вказує, що «Продукт, виготовлений із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), вважається придбаним без порушення прав власника патенту, якщо цей продукт був виготовлений і (або) після виготовлення введений в обіг власником патенту чи іншою особою за його спеціальним дозволом (ліцензією) [3]. Отож, якщо власник самостійно ввів у цивільний обіг продукт, що виготовлений із застосуванням запатентованого винаходу, то купівля такого продукту є законною основою для проведення досліджень над ним.

2. Якщо патент, на основі якого виготовлена оригінальна продукція не покриває території України або права на нього вже не є чинними.

3. Якщо зворотний інжиніринг направлений на копіювання оригінальної продукції, проте без комерційної мети. П. 2 ст. 31 Закону зазначає: «Не визнається порушенням прав, що випливають з патенту, використання запатентованого винаходу (корисної моделі): ... без комерційної мети» [3].

4. Якщо зворотний інжиніринг направлений на дослідження оригінальної продукції з науковою метою або в порядку експерименту для створення більш прогресивних технологій, що сприяє науково-технологічному розвитку суспільства в цілому.

У випадках, коли зразок оригінальної продукції не був введений у цивільний обіг, коли зворотний інжиніринг направлений на виробництво продукції, що охоплюється чинним патентом із комерційною метою, - процес такого дослідження безумовно матиме статус незаконного.

Важливим елементом дослідження правової характеристики процесу зворотного інжинірингу є не лише встановлення обставин його законності чи незаконності, а й можливостей правової охорони результатів такої діяльності.

Так, якщо зворотний інжиніринг проводився з науковою метою або в порядку експерименту і, внаслідок такої діяльності отримано результат, який відрізняється від запатентованого продукту чи процесу, то вказаний результат може стати повноцінним об'єктом патентування. Якщо ж в наслідок дослідження виявлено можливості застосування запатентованого продукту чи процесу за новим призначенням, то, при отриманні дозволу від власника патенту, результат процесу зворотного інжинірингу також можна патентувати.

У випадках незаконного зворотного інжинірингу суб'єктів такої діяльності може бути притягнуто до адміністративної або кримінальної відповідальності, залежно від розміру збитків, завданих власнику патенту.

Як висновок можна стверджувати, що процес зворотного інжинірингу має велику вагу у науково-технологічному розвитку суспільства, і без нього не відбувається жодних технологічних проривів. Проте, норми національного та міжнародного законодавства щодо правової охорони інтелектуальної власності можуть надавати цьому процесу законного чи незаконного забарвлення. І лише особи, які мають на додачу до технічних знань і базові юридичні знання, можуть перетворити процес зворотного інжинірингу у благо для суспільства і для себе.

Література

1. Обратный инжиниринг и коммерческая тайна // [Електронний ресурс]. – Режим доступа http://usa-patent.ru/commercial_secret/revers_engineering.html

2. Тарас Ткачук. Характерні особливості конкурентної розвідки та промислового шпигунства // Ткачук Т. [Електронний ресурс]. – Режим доступа <http://www.personal.in.ua/article.php?id=451>

3. Закон України “Про охорону прав на винаходи та корисні моделі” від 15 грудня 1993 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №7. –Ст. 32.